

PERIOADA NORD-AMERICANĂ

Raluca Blaga

DOI 10.46522/CT.2023.02.04

Abstract

North American period

The purpose of this article is to bring to the forefront the theatrical activity carried out for eight years by Theodor-Cristian Popescu in the North American cultural landscape. Following the path of the Romanian theatre director, the article presents the performances he directed during his master's degree at the University of Montana and also the theatrical events he staged in Montréal and Toronto, once he moved to Canada. Drawing on a variety of sources (press articles – reviews, interviews, press releases –, as well as program booklets, grant applications or evaluations of his teaching activity), the article aims to provide the Romanian public with a detailed presentation of Theodor-Cristian Popescu's theatrical activity abroad (theatrical animator, director, teacher).

Keywords:

University of Montana Compagnie, Theodor Cristian Popescu, Théâtre de Quat'Sous, Théâtre Prospero, Actors Repertory Company (Toronto)

Preambul

Stările de spirit sunt contagioase. Vitalitatea generează vitalitate, singurătatea generează singurătate. Atitudinile sunt și ele infecțioase. Dorința de muncă reclamă dorință de

muncă, lenea reclamă lene. Ceea ce este bun, important și dezirabil adună în jurul său, evident, ceea ce este bun, important și dezirabil. De-aceea, atmosferele morale, sociale și politice au o atât de mare importanță. Într-un anumit moment, dintr-un anumit timp, se plimbă, de la om la om, lipindu-se, când de unii, când de alții, stări de spirit, atitudini și valori similare. Așadar, nici nu e de mirare că, în lungile discuții pe care le aveau despre actori, atunci când Katia se-nfierbânta, judecându-și și condamnându-și cu superioritate colegii, Nikolai Stepanovici (personajul central al nuvelei lui A.P. Cehov, *O poveste plictisitoare*) încerca să o facă pe tânără să acorde atenție și stărilor de spirit, atitudinilor și valorilor care existau în epocă.

La finalul anilor '90, în România post-decembristă, treceau de la om la om, frica, oboseala și neputința de a vedea mai departe de ziua de mâine. Revoltă, multă violență, senzația că drumul pe care trebuie să mergem înainte se-ntoarce către trecut: toate acestea și multe altele de acest fel se citesc nu doar în paginile ziarelor de-atunci, ci se și văd în poveștile televizate sau în deciziile radicale pentru care au optat unii sau alții. Dacă în amintirile sale, Stefan Zweig descrie cum spiritul epocii finalului de secol XIX îl îndemna pe vienezul de rând ca dimineața, când citea ziarul, să caute, mai întâi, repertoriul teatrului și abia apoi problemele militare, politice și comerciale, în România de la finalul anilor '90, unele cronici de teatru se deschideau făcând trimitere nu la o estetică sau la alta, ci la cea de-a cincea mineriadă. Nesiguranța actorilor și teama pentru ziua de mâine traduse în cabale și denunțuri împotriva directorilor reformatori, refuzul de a mai juca unele spectacole sau de a accepta normalitatea *casting*-urilor în propria instituție, amenințări la adresa casierelor care vindeau bilete la spectacole pe texte de Tony Kushner și repetiții pe scena Naționalului, când dincolo de ziduri ar fi putut ajunge din nou minerii dacă nu s-ar fi căzut la pace la Costești, te-ar fi putut determina să simți, asemenea regizorului Theodor-Cristian Popescu, cum propria ta creativitate se sufocă la întâlnirea cu imediatul și cum oboseala traiului în primul deceniu post-decembrist din România nu te mai lasă să respiri artistic și liber.

Întrucât niciodată nu și-a dorit să facă altceva decât regie de teatru, Theodor-Cristian Popescu alege să plece în căutarea

unui mediu teatral în care creativitatea reclamă creativitate. O bursă Fulbright face ca începutul acestui nou drum peste mări și țări să fie mult mai ușor. Însă un drum e-un drum și-oricât de lină ar fi prima bucată parcursă, orice călătorie în afara propriului tău mediu se dovedește a fi nu doar formatoare, ci, mai ales, revelatoare. În special, pentru cei care asistă și te observă din afară. Știm asta de la Shakespeare, care, atunci când voia să ne arate adevăratul fel de-a fi al personajelor sale, le trimitea, dacă nu pe insule din cele îndepărtate, măcar în afara orașului, în natură.

Opt ani a petrecut regizorul Theodor-Cristian Popescu departe de cultura română, într-un mediu societal și civilizațional cu repere și coordonate uneori chiar antagonice celor în care s-a format. În fapte, această durată temporală s-ar putea traduce astfel: un masterat în regie la Universitatea din Montana; primul spectacol de teatru românesc prezent în cadrul programului Fringe Festival din Montréal; trei spectacole realizate pe scenele de la Théâtre Prospero; două spectacole realizate în colaborare cu Théâtre de Quat'Sous; trei piese de teatru puse în scenă sau în spectacole-lectură pentru Actors Repertory Company, Toronto; două spectacole gândite împreună cu studenții de la École nationale de théâtre du Canada; două producții ca regizor-profesor semnate pentru École supérieure de théâtre de l'Université du Québec à Montréal; o companie de teatru înființată la Montréal, în Canada.

Însă, dincolo de astfel de înregistrări, aflată pe margine, putând urmări din afară și de la distanță această călătorie, am descoperit în traseul nord-american al regizorului Theodor-Cristian Popescu o poveste despre curaj și efort: curajul de a duce cu tine dincolo de ocean propriul crez cu privire la teatru și efortul susținut pentru ca libertatea de creație să fie întotdeauna punctul zero de pornire al oricărui demers artistic pe care-l construiești. Și când toate acestea sunt amenințate de un extraordinar confort, să te-ntorci, din nou, acasă, pentru a o lua de la capăt.

Regizor extrem de pasionat de propriu-i domeniu de activitate, regizor-căutător și cercetător al fenomenului teatral, regizor deschizător de drumuri în ceea ce privește formulele

de teatralitate novatoare, profesor care, în activitatea sa didactică, aşază deasupra a orice altceva individualitatea şi libertatea artistică a studentului, creator de spectacole care nu-şi doresc să ne emoţioneze scenic superficial/ prosteşte, un regizor aflat înaintea timpului său – în cei opt ani petrecuţi în spaţiul nord-american, astfel l-au văzut pe Theodor-Cristian Popescu colaboratori, critici de teatru, studenţi.

Oare noi îl vedem astfel?

Un masterat în regie la Universitatea din Montana

Timp de trei ani, Theodor-Cristian Popescu a fost înmatriculat ca student al unui *Master in Fine Arts Program in Theatre Directing* la Universitatea din Montana. Deşi îşi dorea să ajungă la Universitatea California din San Diego, până la urmă, din cauza unor tergiversări birocratice, opţiunile care i se aşază în faţă sunt legate de universităţi din Iowa şi Montana. Alege Missoula, Montana şi Universitatea aflată în „locul de naştere al lui David Lynch”¹. În timpul studiilor pe care le-a urmat la Universitatea din Montana, ca student-regizor, Theodor-Cristian Popescu a desfăşurat o cercetare cu privire la influenţa artelor media asupra teatrului. Trebuie menţionat faptul că, în spaţiul american, un masterat precum cel la care fusese înscris regizorul român (Master in Fine Arts) era, mai degrabă, un spaţiu educaţional dedicat cercetării, comparabil, în mediul universitar românesc, cu realizarea unui doctorat². Pentru a se integra într-o altă cultură şi într-un alt context societal, regizorul român plonjează în mediul universitar american, profitând de tot ceea ce avea acesta de oferit: „am studiat un an întreg arte media şi un semestru operă, în plus faţă de cerinţele programului de regie. Doi ani am studiat, teoretic şi practic, lumini ca un *lighting designer*. Am

1. Theodor-Cristian Popescu, *Teatru prin cunoaştere* (teză de abilitare), Universitatea de Arte din Târgu Mureş, manuscris, p. 98.

2. Vezi în acest sens secţiunea despre „Academic theatre”, în Don B. Wilmeth, Tice L. Miller, *The Cambridge Guide to American Theatre*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, p. 25.

fost regizor tehnic. Am pus în scenă câte un spectacol în fiecare semestru al programului meu de studii. Am predat de cinci ori pe săptămână cursuri de *Introducere în teatru* pentru grupe mari (uneori și câte o sută de studenți). Am fost timp de un an coordonatorul de artele spectacolului pe întreg campusul universității, alcătuind și organizând programul de spectacole invitate al universității. Timp de un alt an am lucrat pentru Montana Museum of Arts and Culture⁴³. La toate acestea trebuie adăugată și rezidența de un semestru la The Lincoln Center Directors Lab (New York City).

Lista producțiilor teatrale realizate în timpul șederii sale în Montana este deschisă de spectacolul *The Belle of Amherst*. Theodor-Cristian Popescu pune în scenă, la finalul anului 2000, piesa scrisă de William Luce, în fapt, o monodramă prin al cărei personaj, Emily, intrăm în contact cu momentele semnificative din viața cunoscutei autoare americane Emily Dickinson. Spectacolul a fost produs de Montana Repertory Theatre și, din articolul semnat de Sherry Jones pentru *The Missoulian*, descoperim că producția realizată de regizorul român a avut parte și de o reprezentare în galeria principală a Muzeului de Artă din Missoula. Asemenea altor producții teatrale născute și produse la nivel regional în America, și *The Belle of Amherst* a avut parte de un turneu desfășurat în diferite instituții din zonă⁴.

Al doilea produs teatral realizat de Theodor-Cristian Popescu în S.U.A. a avut drept punct de start dramaturgia americană clasică. Spectacolul *Auto-Da-Fé*, o punere în scenă a piesei într-un act scrisă de Tennessee Williams, a făcut parte din *One Act Plays Festival*, eveniment organizat de instituția de învățământ superior la care a fost înscris Theodor-Cristian Popescu. Precum celelalte două examene realizate de colegii de an ai regizorului român, și *Auto-Da-Fé* s-a jucat în „spațiul redus în dimensiuni și intim al Teatrului Masquer”⁴⁵,

3. Theodor-Cristian Popescu, *Teatru prin cunoaștere*, p. 98.

4. Vezi în acest sens Sherry Jones, „Life becomes pictorial”, *The Missoulian*, 3 februarie 2001, B2.

5. Locul de desfășurare a spectacolelor din cadrul Universității din Montana (un studio de teatru, de tip cutie neagră) putea primi până la 250 de spectatori și avea posibilitatea de a fi configurat în funcție

care, așa cum menționa și Susanna Sonnenberg în articolul ei din *The Missoulian*, s-a dovedit „locul ideal pentru aceste piese scurte”⁶. Tot în anul 2001, în aceeași calitate de student, Theodor-Cristian Popescu pune în scenă textul lui Arthur Kopit, *BeacauseHeCan*. Nu este prima întâlnire a regizorului român cu dramaturgia lui Kopit. În anul 1994, acesta regizează, la secția maghiară a Naționalului târgumureșean, un alt text al dramaturgului american, și anume *Aripi*. Cât privește producția realizată în Montana, trebuie menționat faptul că, pentru premiera spectacolului *BeacauseHeCan*, Theodor-Cristian Popescu a gândit un eveniment având menirea de a-l apropia pe dramaturgul american de publicul local din Montana: un dialog public despre teatru între autorul dramatic al piesei *BeacauseHeCan* și regizorul spectacolului care a pus în scenă acest text de teatru.

Pentru o altă producție ca student-regizor, Popescu iese la public cu un examen-spectacol având la bază textul dramatic al autoarei Melanie Marnich, *Quake*. Interesat, așa cum remarcă și ziaristul Nick Davis, „de cele mai recente cucceri ale teatrului modern”⁷, regizorul român construiește un spectacol în care conformismul este lăsat deoparte. Într-un decor esențializat (un pat dispus pe verticală și o atmosferă construită atent din lumini), Theodor-Cristian Popescu realizează o producție teatrală pe ritmuri similare cu cele regăsite în cinematografia lui Quentin Tarantino și David Lynch. Cronicarul Nick Davis sublinia: „interpretarea oferită de Karen Jean Old în rolul Lucy mizează pe amestecul de dorință și de naivitate absolut esențiale rolului, însă forțele pe care se

de necesitățile artistice ale producției. Vezi în acest sens: <https://www.umt.edu/theatre-dance/facilities/>, accesat la 20 septembrie 2023.

6. Susanna Sonnenberg, „Viewers get up close, personal with Festival of One Acts”, *The Missoulian*, 29 noiembrie 2001, https://missoulian.com/theater-review-viewers-get-up-close-personal-with-festival-of-one-acts/article_a04ca829-f40f-5932-80a5-43414051539b.html, accesat la 20 noiembrie 2023.

7. Nick Davis, „Director’s cut. Tackling incest, big love and the Immortal Bard”, 7 mai 2002, material din arhiva personală a regizorului.

sprijină spectacolul sunt reprezentate de regia lui Popescu și de un decor novator. Popescu le insuflă viață scenelor, lucru absolut necesar având în vedere narațiunea fragmentată pe care o propune piesa⁴⁸.

Dacă pentru spectacolele realizate de-a lungul anilor de studiu, Theodor-Cristian Popescu alege aproape de fiecare dată piese într-un act, mizând, în general, pe colaborarea cu unul sau doi actori (în mod evident, spectacolul având la bază piesa lui Arthur Kopit face excepție de la această afirmație), pentru examenul său final optează în favoarea textului autoarei britanice Caryl Churchill, *Cloud Nine*, „o bucată teatrală experimentală”⁴⁹. Confrunțați cu o astfel de „provocare amețitoare”¹⁰ au fost atât cei opt actori care au făcut parte din distribuția spectacolului (aproape fiecare dintre ei interpretând câte două roluri), cât și scenograful (Mike Monsos) și coreograful (Florin Fieroiu) spectacolului. În caietul-program al spectacolului, Arika Beals sublinia: „aflat în căutarea elementelor de universalitate, conceptul pe care îl propune Cristian Popescu dezbracă piesa de elementele artificiale, găsind în text punctele relevante și pentru publicul de azi. Astfel, spectacolul provoacă publicul să se întrebe: Care este scopul acestui chin? Oare vom fi mulțumiți și împliniți în ziua în care ne vom descoperi pe noi înșine?”¹¹. O piesă „despre natura umană”, care însă vorbește și despre „gen și clasă și rasă și vârsta și multe alte moduri de reacții în fața opresiunii”¹², a dat naștere unui spectacol care a reușit să șocheze o parte a publicului din Montana. Așa cum afirma însuși regizorul

8. *Ibidem*.

9. Amy Linn, „Oh, the absurdity!”, *The Missoulian*, 3 octombrie 2002, https://missoulian.com/oh-the-absurdity/article_0a6e4c59-075e-59a8-8acd-a691e23be40c.html, accesat la 20 septembrie 2023.

10. Susanna Sonnenberg, „«Cloud Nine» is chaotic, confusing – and good”, *The Missoulian*, 10 octombrie 2002, https://missoulian.com/cloud-nine-is-chaotic-confusing--and-good/article_2a8197b5-8d32-5137-aa66-a2e467366b36.html, accesat la 22 septembrie 2023.

11. Arika Beals, *Dramaturgical Note*, în caietul-program al spectacolului *Cloud Nine*, p. 3.

12. Amy Linn, „Oh, the absurdity!”.

într-un interviu acordat Andreei Dumitru, „cei din Montana sunt puțin provinciali”¹³. Așadar, nu ar trebui să reprezinte o surpriză faptul că întâlnirea dintre spectacolul de absolvire al lui Theodor-Cristian Popescu și locuitorii statului american Montana a fost una care a produs anumite scânteii. O parte a publicului, deși considera că actorii au jucat excepțional, a catalogat piesa autoarei britanice drept o scriitură cu puternice note pornografice și nu a ezitat să-și exprime public nemulțumirea (prin scrisori trimise pe adresa Universității și în presă), între altele, față de modalitatea în care au fost chelțuiți banii contribuabililor¹⁴.

Primul spectacol de teatru românesc prezentat la Fringe Festival din Montréal

După trei ani petrecuți ca student al Universității din Montana, Theodor-Cristian Popescu consideră că este timpul pentru o schimbare. A doua oprire în drumul său nord-american: Toronto, Canada. În urma discuțiilor avute însă cu actorul Rick Miller (actor stabilit la Toronto și pe care-l invitasese în Montana cu un *one-man show* pe când era coordonatorul de spectacole al campusului de acolo), Theodor-Cristian Popescu și actrița Cristina Toma (pe atunci, soția sa și partenera în această călătorie nord-americană) decid că mai potrivită în acord cu momentul în care se află ar fi totuși o mutare la Montréal. Tocmai pentru că, în drumul și căutărilor lor americane, niciodată nu s-au gândit să renunțe la teatru¹⁵, nu ne surprinde faptul că, în anul 2003, realizează un spectacol care va face parte din programul Fringe Festival, Montréal. Alături

13. Andreea Dumitru, „Theodor Cristian Popescu: «Îmi place să fiu la distanță și de un loc și de celălalt»”, *Teatrul azi*, nr. 8-9, august 2007, p. 125.

14. Vezi în acest sens ***; „Rating system should accompany plays”, *The Missoulian*, 4 noiembrie 2002, https://missoulian.com/letters-for-monday-november-4-2002/article_da8a107a-bcd6-523f-81f1-b38e4cbd7d35.html, accesat la 20 septembrie 2023.

15. Vezi în acest sens Andreea Dumitru, „Theodor Cristian Popescu: «Îmi place să fiu la distanță și de un loc și de celălalt»”, p. 128.

de cei doi (Theodor-Cristian Popescu semnează textul și regia, Cristina Toma este *performer*-ul), în echipa de creație a spectacolului *Before the Fall/ Avant la chute* îi vom regăsi pe unii dintre colaboratorii lor mai vechi din România: Andu Dumitrescu va realiza scenografia, imaginea video și sound-design-ul producției, iar Florin Fieroiu va semna coregrafia. În consecință, în anul 2003, așa cum remarca și Calinic Florin Toropu, „Festivalul de Teatru Fringe, aflat în plină desfășurare la Montréal, programează pentru prima dată în istoria sa un spectacol românesc”¹⁶. *Before the Fall/ Avant la chute* a fost, mai degrabă, nu un spectacol, ci un *performance* de 45 de minute, în care prim-planul nu era ocupat de cuvânt, ci de mișcarea, atmosfera sonoră și imaginile video care traduceau artistic „relația dintre o femeie însărcinată și copilul ei încă nenăscut”¹⁷.

Trei spectacole realizate pe scenele de la Théâtre Prospero

Odată stabilit la Montréal, Theodor-Cristian Popescu intră în contact cu o anumită „efervescentă” și cu un „gust teatral care amestecă gustul european cu cel nord-american”¹⁸, adică tocmai cu acea atmosferă care îl captivase atunci când vizitase pentru prima oară orașul canadian. Întrucât în primele luni vorbea doar engleză, nu multe uși i s-au deschis. Între directorii de teatre cărora li se prezintă în acea perioadă se numără Teo Spsychalski (Théâtre Prospero) și Wajdi Mouawad (Théâtre de Quat’Sous). Ulterior, în anii petrecuți la Montréal, va ajunge să colaboreze cu ambele instituții.

16. Calinic Florin Toropu, „Regizorul Theodor Cristian Popescu și actrița Cristina Toma. Un altfel de vis american”, *Pagini românești*, Montréal, iunie 2003, p. 9.

17. Fragment din anunțul referitor la spectacolul *Before the Fall/ Avant la chute*, așa cum era acesta prezentat în broșura *Fringe 13!*, *Le festival St-Ambroise Fringe de Montréal*, material din arhiva personală a regizorului.

18. Andreea Dumitru, „Theodor Cristian Popescu: «Îmi place să fiu la distanță și de un loc și de celălalt»”, p. 125.

Histoires de famille – Povești de familie (2004)

A doua producție canadiană – *Histoires de famille* (*Povești de familie*), realizată în anul 2004 la Théâtre Prospero, reprezintă spectacolul care nu doar că îl impune pe Theodor-Cristian Popescu pe scena din Montréal, ci și evenimentul teatral care lansează întâlnirea spațiului cultural quebechez cu un regizor curajos, deschizător de drumuri, unul dintre artiștii considerat a fi de neratat în acea stagiune. Căutând subvenții, așteptând apoi răspunsuri financiare, interesându-se cu privire la posibili colaboratori, Popescu reușește să adune o echipă eclectică pentru a pune în scenă, în premieră în Canada, unul dintre textele dramatice parte a lumii din care provenea: piesa autoarei Biljana Srbljanović, *Povești de familie*. Odată primit sprijinul financiar pentru realizarea unui spectacol în mica sală (cu o capacitate de 50 de locuri) a Teatrului Prospero, se încheagă și echipa spectacolului: alături de Cristina Toma, în distribuție vom regăsi doi actori ruși – Vitali Makarov, Maria Monakhova (de altfel compania lor – Le groupe H.F. – este unul dintre producătorii spectacolului) și un actor quebechez – David Buyle. Scenografia spectacolului a fost concepută de o artistă originară din Ungaria, Lányi Fruzsina. Așadar, echipa de creație a fost una internațională. Dorindu-și încă de la început să înceapă un dialog cu orașul în care se stabilise¹⁹, Theodor-Cristian Popescu menționa în caietul-program al spectacolului: „timp de două ore, veți experimenta butoiul cu pulbere al Balcanilor, un microclimat contagios din care nu există decât o cale de scăpare... pe care o veți descoperi abia la final. Bine ați venit în poveștile mele. Vă mulțumesc că m-ați primit într-ale voastre”²⁰.

În subsolul Teatrului Prospero, regizorul român a mizat pe datele reale ale spațiului: senzațiile de clausturare și ruină născute la contactul cu sala mică a teatrului. Optând să nu

19. Vezi în acest sens Christian St-Pierre, „Theodor Cristian Popescu: Jeux d'enfant”, *Voir*, 30 septembrie 2004, <https://voir.ca/scene/2004/09/30/theodor-cristian-popescu-jeux-denfant/>, accesat la 22 septembrie 2023.

20. Extras din caietul-program al spectacolului *Povești de familie*, p. 2.

implice artistic numeroase elemente „teatrale“, Theodor-Cristian Popescu a preferat să se folosească doar de lumina obișnuită a unui bec, o sursă comună de iluminare pentru un astfel de spațiu și care crea, totodată, un evident disconfort vizual²¹. Timp de două ore, actori și spectatori trăiau povestea Biljanei Srbljanović în acest mediu neospitalier. Pentru unii cronicari, „alegerile artistice ale regizorului aminteau de teoriile lui Brecht“²². Pentru observatori precum Christian St-Pierre, resursele artistice puse la bătaie nu reușiseră să echivaleze scenic, în formule explozive, misterul și violența propuse de textul dramatic²³. În general, fusese remarcat faptul că punctul de sprijin al întregii producții era dat de „jocul intens al actorilor“²⁴. „Surpriza adevărată a spectacolului“²⁵ fusese reprezentată de interpretarea oferită de actrița Cristina Toma. Rezultatul artistic al întregului efort creativ se tradusese într-un spectacol care, așa cum recomanda Marie-Madeleine Rancé, trebuia trăit, iar nu văzut²⁶.

Catalogat ca fiind net diferit de producțiile care se desfășurau în mod curent pe scena quebecheză, *Histoires de famille* (*Povești de familie*) a fost considerat „surpriza totală, năucitoare“²⁷ a stagiunii. Din impresionantul dosar de presă al spectacolului, alegem să redăm o secvență mai amplă, parte

21. Vezi în acest sens Julie Lacasse, „Des histoires de familles“, *Mon theatre.qc.ca*, 21 octombrie 2004, <http://www.montheatre.qc.ca/archives/10-prospéro-laveillee/2005/famille.html>, accesat la 22 septembrie 2023.

22. *Ibidem*.

23. Vezi în acest sens Christian St-Pierre, „Histoires de famille: esprit de famille. Les Histoires de famille de Popescu: une demi-réussite“, *Voir*, 14 octombrie 2004, <https://voir.ca/scene/2004/10/14/histoires-de-famille-esprit-de-famille/>, accesat la 24 septembrie 2023.

24. Marie-Madeleine Rancé, „Pas si innocente, l'énfance“, *Le Délit*, 19 octombrie 2004.

25. Eve Dumas, „Troublants jeux de guerre“, *La Presse*, 10 octombrie 2004.

26. Marie-Madeleine Rancé, „Pas si innocente, l'énfance“.

27. Michel Bélair, „Cadeaux de saison“, *Le Devoir*, 21 decembrie 2004.

a articolului semnat de Hervé Guay. Am optat pentru acest fragment, deoarece el traduce cât de poate de pertinent mecanismele regizorale pe care consider că regizorul le-a pus la bătaie în construcția acestui spectacol. În plus, observațiile cronicarului de la *Le Devoir* punctează cu o deosebită transparență unghiul din care, și astăzi, în spectacolele realizate pe scenele de teatru din România, Theodor-Cristian Popescu atacă textele dramatice pe care le pune în scenă: „acest refuz al spectacularului și-al emoției brute în evocarea infernului Balcanilor demonstrează cel puțin faptul că ne aflăm în prezența unui regizor căruia nu-i lipsește îndrăzneala. Chiar și numai pentru că propune o altă privire asupra acestei regiuni a lumii pe care cei mai mulți dintre noi o cunoaștem doar prin intermediul informațiilor televizate, iar micul ecran nu caută efectiv – de cele mai multe ori – decât atât: să ne emoționeze prosteste. Se pare că Popescu vrea să meargă mai departe. Se înșală când îi cere conștiinței noastre de spectator să examineze ce responsabilitate îi revine cui în aceste jocuri crude, mai degrabă decât să ne invite să vărsăm alte lacrimi în zadar?”²⁸.

Visage de feu – Chip de foc (2005)

Ideea de a pune în scenă o nouă producție la Théâtre Prospero s-a născut în timpul repetițiilor la spectacolul *Histoires de famille (Povești de familie)*. Activând într-un mediu în care pentru fiecare spectacol realizat sursele de finanțare se obțineau în urma concursurilor de proiecte, regizorul român se trezește în fața unei situații neașteptate: aplicând cu proiectul *Histoires de famille (Povești de familie)* pentru subvenții atât la concursuri de finanțare organizate de autoritățile provinciei, cât și de la cele federale, obține finanțare din ambele direcții. În urma discuțiilor avute cu directorul artistic de la Théâtre Prospero, Teo Spsychalski, și nepărându-i-se onest să-și trădeze propriul concept cu care aplicase și

28. Hervé Guay, „Théâtre – Second regard“, *Le Devoir*, 8 octombrie 2004, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/65723/theatre-second-regard>, accesat la 22 septembrie 2023 [traducerea în limba română: Cristina Toma].

câștigase aceste fonduri²⁹, Theodor-Cristian Popescu decide să-și asume un risc important: punerea în scenă, cu o parte a acestor subvenții, a unui nou spectacol (*Visage de feu – Chip de foc*), având speranța că o altă depunere de proiect îi va aduce suplimentul financiar necesar finalizării producției. Însă proiectul reușește să obțină doar o parte din fondurile la care sperase: cele venite din partea autorităților federale. În fața unei astfel de situații, Popescu nu renunță la spectacolul gândit pentru scena mare a Teatrului Prospero, însă, din punct de vedere artistic, ia o serie de decizii radicale: „am făcut o formă simplificată de spectacol, fără decor, cu scena pictată în roșu, cu patru scaune de aluminiu și niște sânge pe jos. Actorii jucau desculți, apăreau și dispăreau, ideea fiind să vezi totul ca și cum te-ai uita pe gaura cheii într-o casă care-și apără foarte bine secretele. Erau multe scene scurte care se petreceau în liniște, singurul sunet fiind o alarmă, la sfârșit, când Kurt își dă foc, actorul își aprindea bricheta și când o apropia de chip, se porneau toate alarmele de incendiu ale teatrului”³⁰.

Referințe despre recent înființata Compagnie Theodor Cristian Popescu (producătorul spectacolului), date despre dramaturgul jucat în premieră pe scena de teatru quebecheză (Marius von Mayenburg) și spectacolul rezultat (*Visage de feu – Chip de foc*), apar nu doar în presa de specialitate (*Jeu, Voir*), ci și în ziarele comunității românești din Montréal (*Pagini românești*). Consider că Hélène Jacques a reușit să surprindă în articolul ei mecanismele regizoral-artistice pe care Theodor-Cristian Popescu le-a generat scenic în întâmpinarea piesei lui Marius von Mayenburg: „dintr-o astfel de experiență teatrală, spectatorul iese oarecum zguduit. Sunt rare piesele care îl fac să plonjeze într-o atmosferă așa de apăsătoare, care îi prezintă un univers așa de sumbru, atât prin subiect, cât și, efectiv, la nivel vizual. Stabilizat la Montréal din 2003, românul Theodor Cristian Popescu ne-a oferit deja două prilejuri de

29. „În cererea de subvenție argumentasem că locul îmi determinase alegerea, proiectul“, își amintește regizorul, vezi Andreea Dumitru, „Theodor Cristian Popescu: «Îmi place să fiu la distanță și de un loc și de celălalt»“, p. 127.

30. *Ibidem*.

a descoperi texte din dramaturgia europeană contemporană, ce arareori își găsesc adepți în rândul regizorilor autohtoni. După *Povești de familie* de Biljana Srbljanović (jucat tot la Teatrul Prospero) și *Chip de foc*, nu putem decât să așteptăm cu nerăbdare următoarea întâlnire la care ne va invita cu dramaturgii care, deși dificile și solicitante, explorează lucrul de care, zi de zi, fugim: fața întunecată a realității, pe care am vrea să n-o băgăm în seamă, dar care, dormitând în pofida a tot în spatele aparențelor, iese uneori la iveală în plină zi³¹.

În ciuda subvențiilor insuficiente și a procentului mic de încasări realizat în urma vânzării de bilete, riscul pe care Theodor-Cristian Popescu și compania sa recent înființată și l-au asumat cu spectacolul *Visage de feu* (*Chip de foc*) a adus un alt tip de beneficii: atât actrița Cristina Toma, cât și *light-designer*-ul Marc Parent au fost nominalizați în acel an la premiile *Soirée des Masques*³²; în plus, Eric Jean, directorul artistic al Théâtre de Quat'Sous, îi avansează regizorului român oferta de a monta un spectacol în teatrul pe care-l conducea la acea dată (astfel se va naște, un an mai târziu, *Noaptea arabă*). Totodată, în urma impactului pe care l-a avut spectacolul pe textul lui Marius von Mayenburg, Theodor-Cristian Popescu este invitat să predea la Universitatea din Québec la Montréal și, apoi, la École nationale de théâtre du Canada (Școala Națională de Teatru a Canadei).

La Femme d'avant – Femeia din trecut (2008)

A treia producție realizată de Theodor-Cristian Popescu pe scena de la Théâtre Prospero are la bază textul lui Roland Schimmelpfennig, *Femeia din trecut*. Așa cum remarca și

31. Hélène Jacques, „Descente aux enfers. Visage de feu“, *Jeu. Revue de théâtre*, nr. 117 (4), 2005, p. 21 [traducerea în limba română: Cristina Toma].

32. În perioada 1994-2008, Academia Quebecheză de Teatru (AQT) a fost organizatoarea anuală a *Soirée des Masques*, oferind o serie de premii artiștilor implicați în lumea teatrală. Din rațiuni financiare, în anul 2008, evenimentul își încetează activitatea. Vezi în acest sens: ***, „En bref – La Soirée des Masques disparaît“, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/220453/en-bref-la-soiree-des-masques-disparaît>, accesat la 18 octombrie 2023.

Marie Labrecque în articolul ei dedicat viitorului spectacol al Teatrului Prospero (*La Femme d'avant – Femeia din trecut*), dramaturgul german nu mai reprezenta, în luna februarie a anului 2008, un nume necunoscut spațiului teatral quebechez, și asta datorită românului Theodor-Cristian Popescu. Regizorul optează pentru un nou text din dramaturgia lui Schimmelpfennig, întrucât, în viziunea sa, autorul reușește, să propună cu fiecare piesă și o structură dramatică nouă, schimbându-și, totodată, și stilul vocii auctoriale³³.

Dacă, anterior momentului premierei spectacolului de la Théâtre Prospero, alăturarea dintre numele celor doi artiști (Theodor-Cristian Popescu și Roland Schimmelpfennig) era văzută ca o garanție a succesul producției, după deschiderea seriei de reprezentații pe textul autorului german, vocile care se aud din spatele articolelor de presă privesc diferit spectacolul rezultat. Pentru Hervé Guay de la *Le Devoir*, ascetismul pe care îl îmbrățișează această punere în scenă (lipsa fundalului muzical, tonurile emoționale prea puțin marcate scenic) pune în umbră și nu servește deloc textul dramatic de o valoare incontestabilă: „Popescu generează o comedie rece și stângace. Supratitrările proiectate pe tocul uneia dintre cele patru uși albe ale decorului alb anunță indicațiile sonore și temporale. Acestea sunt repetate inutil în germană, limba originală a piesei. Practic, această cochetărie ar fi mai puțin îngrijorătoare dacă, uneori, reprezentarea nu ar aduce – prin falsitatea și artificialitatea ei – cu bulevardierul prost”³⁴.

În schimb, pentru Mélanie Viau, regizorul Theodor-Cristian Popescu reușește să genereze scenic tensiuni și stranietăți similare cu cele din cinematografia lui Christopher Nolan: „Prin această piesă scrisă de germanul Roland Schimmelpfennig, *Femeia din trecut*, regizorul de origine română Cristian Popescu face să izbucnească chipul furiei în

33. Vezi Marie Labrecque, „Théâtre – Un serment surgi du passé”, *LeDevoir.com*, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/175350/theatre-un-serment-surgi-du-passe>, accesat la 15 octombrie 2023.

34. Hervé Guay, „Théâtre – Mauvais rêve”, *Le Devoir*, 19 februarie 2008, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/176779/theatre-mauvais-reve>, accesat la 15 octombrie 2023 [traducerea în limba română: Cristina Toma].

personaje cu un caracter «beton», personaje blindate de contururile lor strict definite ca niște armuri împotriva pierderii rostului. Într-un loc expus tuturor vânturilor, oricărei priviri, actorii săi în continuă mișcare întruchipează instabilitatea înfricoșătoare și puterea stranietății pe care le poate avea un spațiu curat, unde s-a șters totul cu buretele, manipulați de o temporalitate perturbată care structurează tragedia în stilul unui film de Christopher Nolan. Aici textul e stăpân și capătă culorile unui destin prea bine reglat divin. Captivi ai tensiunii care nu încetează să crească prin construcția fragmentară a intrigii, nu putem decât să ne lăsăm supuși acesteia, făcând pași enormi în timp pentru a ne întoarce să săpăm în elipse, emițând ipoteze fără posibilitatea de-a întrevedea în mod clar rezultatul. Îl adorăm! [...] *Femeia din trecut* este un spectacol cu contururi solide ca stânca, în care dezzechilibrul și echilibrul se opun într-o bătălie finală. Cu siguranță se va mai vorbi mult despre acest spectacol în cariera regizorului³⁵.

Două spectacole realizate în colaborare cu Théâtre de Quat’Sous

Une nuit arabe – Noaptea arabă (2007)

Invitația pe care i-a adresat-o lui Theodor-Cristian Popescu directorul artistic al Théâtre de Quat’Sous, Eric Jean, și anume aceea de a face un spectacol în instituția pe care o conducea la acea dată, a venit în urma riscului pe care regizorul român și l-a asumat odată cu montarea spectacolului *Visage de feu (Chip de foc)*: „deodată ne-au luat toți în seamă, au zis: «Ăștia nu sunt doar unii din Europa de Est, într-un subsol, ei chiar vor să facă teatru aici, în Montréal»³⁶. Astfel, Popescu începe să fie privit asemenea unui „artist singular“ care a reușit să

35. Mélanie Viau, „La femme d’avant“, *Montheâtre. qc.ca*, <https://www.montheatre.qc.ca/archives/10-prospéro-laveillee/2008/femme.html>, accesat la 15 octombrie 2023 [traducerea în limba română: Cristina Toma].

36. Andreea Dumitru, „Theodor Cristian Popescu: «Îmi place să fiu la distanță și de un loc și de celălalt»“, p. 128.

se impună „prin privirea sa atipică și prin bogăția ei în inima culturii noastre ca un creator cu un simț poetic incontestabil”³⁷, aducând o viziune despre teatru considerată absolut puternică și necesară mediului său cultural de adopție.

Pentru spectacolul realizat în anul 2007 pe scena Teatrului Quat’Sous, Theodor-Cristian Popescu alege textul dramatic al unui autor nereprezentat până atunci pe nicio scenă a spațiului teatral canadian: este vorba de Roland Schimmelpfennig și piesa acestuia, *Noaptea arabă*. În stilul-i deja caracteristic, Popescu nu se rezumă doar la a pune în scenă textul unui dramaturg german cu care publicul quebechez nu era familiarizat, ci își propune să deschidă cât mai multe direcții artistice posibile prin care să înceapă dialogul între cele două spații culturale. În acest sens, Roland Schimmelpfennig este invitat să țină un atelier de dramaturgie la Școala Națională de Teatru a Canadei. În plus, este pus în circulație, sub forma unui spectacol-lectură, textul unei alte piese a autorului german, *La Femme d’avant (Femeia din trecut)*³⁸.

Spectacolul *Une nuit arabe (Noaptea arabă)* a avut premiera la 22 ianuarie 2007 și s-a jucat, timp de o lună, pe scena Teatrului Quat’Sous. Pentru Aurélie Olivier, punerea în scenă realizată de Theodor-Cristian Popescu se adresa, mai degrabă, spectatorilor „amatori de metafore, simboluri și imagini onirice”³⁹, dispuși să intre în jocul interpretărilor și al descoperirii sensurilor, decât acelor membri ai publicului care își doreau să vadă pe o scenă de teatru povești articulate respectându-se logica aristotelică de redare a unui subiect. În schimb, pentru Hélène Jacques, distanța dintre lectura

37. ***, „Une nuit arabe“, *quatsous.com*, https://quatsous.com/programmation/saison-2006-2007/une-nuit-arabe?axeptio_token=ik-pv9qxq03kgs2rthcx77, accesat la 15 octombrie 2023 [traducerea în limba română: Cristina Toma].

38. Spectacolul-lectură, *Femeia din trecut*, pe textul dramaturgului german Roland Schimmelpfennig, a fost produs de Théâtre de Quat’Sous și Compagnie Theodor Cristian Popescu și a avut loc la 27 ianuarie 2007 la Goethe Institut din Montréal.

39. Aurélie Olivier, „Nuit arabe“, *Montheâtre.qc.ca*, <https://www.montheatre.qc.ca/archives/11-4sous/2007/arabe.html>, accesat la 15 octombrie 2023.

sa personală a textului lui Schimmelpfenning și cea scenică realizată de regizorul român a fost una insurmontabilă: „în ceea ce mă privește, ciocnirea dintre lectura mea și punerea în scenă a lui Theodor Cristian Popescu a fost mai degrabă brutală: în timp ce eu îmi imaginam piesa desfășurându-se într-un spațiu gol, populat doar de voci rătăcitoare, Popescu a ales în schimb plinul, și-a ancorat acțiunea într-un loc care, deși poate fi considerat drept abstract, conținea nenumărate referiri la spațiile prin care trec personajele”⁴⁰. Aducând în discuție atât spectacolul reprezentat pe scena de la Théâtre de Quat’Sous, cât și spectacolul-lectură realizat de Popescu pe un alt text al lui Schimmelpfenning (*Femeia din trecut*), Hélène Jacques își motiva considerațiile astfel: „ca orice piesă bună, și aceste texte necesită inventarea unor mijloace scenice neobișnuite și reprezintă o provocare pentru regizor, provocare pe care Popescu, în opinia mea, nu a reușit să o accepte în totalitate prin alegerile făcute în *Noaptea arabă*. Dar părerea mea în legătură cu aceste spectacole suferă, fără îndoială, și de un foarte puternic atașament al meu față de universul dramaturgic al lui Schimmelpfenning. Entuziasmul pe care îl simt cu privire la acest univers, și care-mi denaturează relația cu reprezentarea scenică a acestor texte, mă face ca fără să vreau să mă aștept la o formă în măsură să se apropie, dacă nu să treacă dincolo, de scena interioară pe care am elaborat-o pe parcursul lecturii, pasionante, a textului”⁴¹.

Trei piese de teatru puse în scenă / spectacole-lectură pentru Actors Repertory Company, Toronto

În perioada 2005-2010, regizorul Theodor-Cristian Popescu a realizat trei spectacole în colaborare cu Actors Repertory Company din Toronto: două spectacole-lectură (*Schadenfreude* de Carlos Murillo și *Attempts on Her Life* de Martin Crimp) și o producție teatrală a piesei *The City* de Martin Crimp.

40. Hélène Jacques, „Scènes intérieures. Une nuit arabe et la Femme d’avant“, *Jeu*, 123 (2), 2007, p. 46.

41. *Ibidem*, p. 50.

Fondată în anul 1998, ARC este o organizație non-profit, ai cărei membri sunt actori, iar misiunea pe care instituția și-a asumat-o este aceea de a „prezenta spectacole de teatru incitante și provocatoare din repertoriul internațional, care au fost rareori, sau chiar niciodată, produse în Canada”⁴². Actorii fondatori ai ARC consideră că, pentru a avea un teatru relevant în Toronto, orașul „trebuie să fie receptiv la modul în care se dezvoltă teatrul în alte țări. Atât publicul, cât și artiștii pot beneficia de adierile proaspete care vin din alte centre teatrale”⁴³. În acord cu acest obiectiv, ARC organizează pentru publicul canadian atât spectacole-lectură (în cadrul programului Theatre ForePlay Reading Series al instituției), cât și producții teatrale.

Din propunerile ARC pentru stagiunea 2004/ 2005 a făcut parte și una dintre piesele din dramaturgia lui Carlos Murillo⁴⁴. Profesor al Theatre School of DePaul University, rezident în Chicago, Carlos Murillo este un dramaturg ale cărui texte se jucaseră, până la acea dată, atât în orașul său de rezidență, cât și la New York, Minneapolis, Seattle, Boston, Austin etc. Adeseori, el a apărut pe afișele teatrelor ca regizor, fie materializându-și scenic propriile texte, fie punând în scenă piese scrise de alți dramaturgi. Textul său, *Schadenfreude*, redă în formule dramaturgice istoria Elizabethhei Nietzsche, o femeie prinsă „între fratele ei cu filosofia lui utopică și visul soțului ei de a construi un Rai arian pe pământ în jungla din America de Sud”⁴⁵. Astfel,

42. *Actors Repertory Company presents: The City by Martin Crimp* (broșură de prezentare a proiectului de spectacol în vederea obținerii finanțării), material din arhiva personală a regizorului, p. 2.

43. *Ibidem*.

44. Din stagiunea 2004/ 2005 a ARC au mai făcut parte și spectacolele-lectură *Clark in Sarajevo* de Catherine Zimdhal, regia Daryl Cloran, *Mătrăguna* de Niccolo Machiavelli, regia Andrew Moodie, *Night Songs* de Jon Fosse, regia Rosemary Dunsmore, *Japes* de Simon Gray, regia Kyra Harper, *Povești de familie* de Biljana Srbljanović, regia Aleksandar Lukac, *Jurnalul unui ticălos* de Alexander Ostrovski, regia Paul Lampert (cf. ***, *Actors Repertory Company*, în Caietul-program al *Actors Repertory Company*, Theatre ForePlay – ARC’s reading series stagiunea 2004/ 2005, p. 3).

45. *Ibidem*, p. 3.

joi, 3 februarie 2005, publicul venit la sediul ARC din strada St. Nicholas a intrat în contact cu povestea fraților Friedrich și Elizabeth Nietzsche, încapsulată dramaturgic de Carlos Murillo și gândită regizoral pentru acest spectacol-lectură de Theodor-Cristian Popescu. Un an mai târziu, în 2006, regizorul român alege pentru același program al ARC (Theatre ForePlay Reading Series) un text al dramaturgului britanic Martin Crimp, *Attempts on Her Life*. Spectacolul-lectură va avea loc duminică, 12 martie 2006, la Buddies in Bad Time Theatre.

Ultima producție realizată de Theodor-Cristian Popescu pe scenele de teatru canadiene are loc în anul 2010 și se desfășoară în colaborare cu Actors Repertory Company din Toronto. Popescu alege să pună în scenă o nouă piesă din dramaturgia lui Martin Crimp, *The City*. Încă de la spectacolul-lectură pe care l-a coordonat aici în anul 2006, publicul ARC a început să fie familiarizat cu scriitura dramaturgului britanic. În raport cu misiunea asumată a ARC (promovarea unui tip de teatru incitant și a excelenței artistice⁴⁶), spectacolul *The City* se dovedește a fi fost opțiunea potrivită. Reprezentativ atât pentru modalitatea în care își gândește la nivel conceptual spectacolele, cât și în ceea ce privește recepțarea acestora, *The City* devine exemplul pertinent pentru a ilustra rafinamentul, adâncimea sau lipsa de ostentație pe care le adoptă, de regulă, direcțiile artistice ce poartă semnătura regizorului Theodor-Cristian Popescu. Totodată, spectacolul realizat pe scena ARC se dovedește relevant și în ceea ce privește provocările de care are parte publicul la întâlnirea cu evenimentele teatrale articulate scenic de regizorul român.

46. În caietul de prezentare al proiectului *The City*, descoperim următoarele informații referitoare la misiunea Actors Repertory Company: „planul nostru de marketing pentru *The City* se bazează pe două direcții principale: excelența artistică și accesibilitatea. Considerăm că prețul билетelor devine din ce în ce mai inaccesibil pentru mulți oameni din Toronto, iar noi suntem în postura de a marginaliza publicul spectator de teatru în favoarea celor care își pot permite bilete cu o valoare cuprinsă între 50-100 de dolari. Drept răspuns, am dori să oferim spectacole de teatru de top tuturor cetățenilor orașului nostru, la prețuri accesibile.“ (cf. *Actors Repertory Company presents: The City by Martin Crimp*, material din arhiva personală a regizorului, p. 2).

În aplicația depusă în vederea obținerii unei subvenții pentru realizarea producției, Theodor-Cristian Popescu sublinia că a ținut cont, în alegerile sale artistice, de raportul pe care această piesă a lui Martin Crimp îl are cu principiile specifice realismului. Observând că, adeseori, autorul britanic strecoară în substanța realistă a piesei sale elemente bizare sau inexplicabile, Theodor-Cristian Popescu decide să genereze o întreagă teatralitate scenică ținând cont tocmai de aceste componente ale textului. Apelând la sprijinul *light designer*-ului și al scenografei, spațiul scenic gândit pentru *The City* respiră o anumită straniețe: cu ajutorul luminii și a texturilor care intră în alcătuirea lor, obiectele din interiorul spațiului de joc aveau „o strălucire ușor nefirească”⁴⁷; sunetului gândit pentru acest spectacol i s-a aplicat o anumită temporizare lăsând impresia unei „fine defecțiuni”⁴⁸ a lumii. În completarea acestei teatralități a fost gândită și prezența scenică a actorilor menită a lăsa în urma lor, în raport cu realitatea care-i înconjură, sentimentul „unei dislocări, a unui straniu *déjà vu*”⁴⁹.

Rezultatul, adică spectacolul *The City*, reprezenta „o călătorie ciudată și inconfortabilă”⁵⁰ în viețile a patru personaje, călătorie potrivită, cel puțin în viziunea cronicarului Christopher Hoile, acelor spectatori cărora li i se par fascinante „jocurile logice”⁵¹. Apreciind formulele de teatralitate novatoare, Paula Citron considera că Theodor-Cristian Popescu apelase la „stilizare și artificiu”⁵² pentru a veni în întâmpinarea textului lui Martin Crimp (un text departe de ceea ce, de regulă, numim *piesă bine scrisă*).

47. Theodor-Cristian Popescu, *Motivații artistice în vederea obținerii finanțării pentru proiectul The City*, material din arhiva personală a regizorului, p. 1.

48. *Ibidem*.

49. *Ibidem*.

50. Jordan Bimm, „Cold City”, *Now Toronto*, 25-31 martie 2010, nr. 30, vol. 29, <https://nowtoronto.com/culture/the-city/>, accesat la 16 octombrie 2023.

51. Christopher Hoile, „The City”, *Eye Weekly*, 22 martie 2010, https://www.stage-door.com/Theatre/2010/Entries/2010/3/22_The_City.html, accesat la 16 octombrie 2023.

52. Paula Citron, „Actors Repertory Company – Martin Crimp’s *The*

Jurnalista aprecia că regizorul român reușise să dea naștere unei experiențe teatrale despre care „vei discuta tot drumul până când ajungi acasă”⁵³. Pe de altă parte, John Coulbourn de la *Toronto Sun* vedea în textul lui Crimp mai degrabă „un exercițiu artistic, decât o operă de artă solidă”⁵⁴. Același jurnalist aprecia că Theodor-Cristian Popescu și-a cedat rolul de regizor al spectacolului în favoarea celui de coregraf al acestei producții atunci când a ales, pentru a-și reda scenic propria viziune, oricum greoaie și de neînțeles asupra textului, „să dezbrace de umanitate personajele”⁵⁵ și să-și transforme actorii în „automate virtuale în *slow motion*”⁵⁶. J. Kelly Nestruck a văzut în *The City* și în lectura scenică a lui Theodor-Cristian Popescu doar un „exercițiu tehnic”⁵⁷. Pe de altă parte, Roger Pullman, aprecia jocul „fascinant”⁵⁸ al actorilor într-un spectacol care, din punctul său de vedere, necesită să fie vizionat de mai multe ori. În același articol, bloggerul menționa că descoperise la The Actors Company Theatre un spectacol care reușește să redea scenic această „piesă suprarealistă care descrie lumea imaginară a unei translațoare în timp ce ea tocmai și-o trăiește”⁵⁹.

City”, *The New Classical* 96.3 FM, 23 martie 2010, <https://classicalfm.ca/arts-reviews/2010/03/23/the-city/>, accesat la 16 octombrie 2023.

53. *Ibidem*.

54. John Coulbourn, „‘The City’ not worth the visit”, *Toronto Sun*, 21 martie 2010, <https://jctraj.blogspot.com/search?updated-max=2010-03-26T11:08:00-04:00&max-results=7&start=224&by-date=false>, accesat la 16 octombrie 2023.

55. *Ibidem*.

56. *Ibidem*.

57. J. Kelly Nestruck, „Menace that gets a little too tricky”, *The Globe and Mail*, 30 martie 2010, <https://www.theglobeandmail.com/arts/theatre-and-performance/menace-that-gets-a-little-too-tricky/article1366385/>, accesat la 16 octombrie 2023.

58. Roger Cullman, „*The City* is a bleak, disconnected mystery”, *blogTO*, 22 martie 2010, https://www.blogto.com/theatre/2010/03/the_city_is_a_bleak_disconnected_mystery/, accesat la 16 octombrie 2023.

59. *Ibidem*.

Două spectacole gândite împreună cu studenții de la École nationale de théâtre din Canada

La Școala Națională de Teatru a Canadei poți urma diverse linii de studiu: actorie, scriere dramatică, regie, scenografie și producție de spectacol. Spre deosebire de Université du Québec à Montréal (UQAM), „Școala Națională de Teatru a Canadei nu e o universitate. Ea nu emite o diplomă recunoscută național și internațional, ci doar un certificat de absolvire a programului. E o instituție de pregătire profesională al cărei singur instrument de măsurare a calității e reputația profesională a absolvenților ei”⁶⁰. Theodor-Cristian Popescu a fost invitat de două ori (în anul 2006, respectiv 2008) să lucreze cu studenții acestei Școlii. În ambele cazuri, realizarea unui spectacol de teatru a însemnat colaborarea cu studenți de la toate specializările școlii. O tradiție recunoscută a Școlii Naționale de Teatru a Canadei, prezentările publice ale studenților (și implicit, spectacolele realizate de Theodor-Cristian Popescu) erau gândite asemenea unui „ritual de trecere”⁶¹ dinspre spațiul protectiv al școlii către mediul profesionist: „tot ceea ce se întâmplă pe scenă și în spatele acesteia este opera studenților de la ÉNT”⁶². Din acest punct de vedere, n-a reprezentat o surpriză că unul dintre cei mai apreciați regizori ai spațiului teatral quebechez de la acea dată a fost invitat să-i asiste pe studenți în construcțiile lor scenice.

În ambele dați, regizorul român a fost chemat să pună în scenă textele unui tânăr autor care urma cursurile programului de scriere dramatică. Étienne Lepage este astăzi o voce consacrată a dramaturgiei quebecheze. Însă, atunci când au ieșit la public primele sale exerciții de scriere dramatică (reunite sub titlul *Histoires d'amour et Football tragique – Povești de iubire*

60. Theodor-Cristian Popescu, *Teatru prin cunoaștere*, p. 101.

61. École nationale de théâtre du Canada, „Communiqué. Exercice public de la promotion 2008 : Histoires de banlieue“, *Arrondissement.com*, <https://www.arrondissement.com/tout-get-communiques/u4665-exercice-public-promotion-2008-histoires-banlieue>, accesat la 11 octombrie 2023.

62. *Ibidem*.

și *Fotbal tragic*) pe care le-a regizat Theodor-Cristian Popescu, autorul canadian era student în anul doi la Școala Națională de Teatru a Canadei. În procesul de coordonare scenică atât a textului semnat de Lepage, cât și a colegilor săi implicați în ridicarea în volum a acestor scrieri, regizorul român s-a lăsat ghidat de câteva principii a căror unică țintă a fost punerea în valoare a unei noi atitudini auctoriale aflate pe-atunci încă în formare: „traducerea teatrală a vocii unui tânăr autor la început de drum mi-a pus probleme etice majore, căci la orice decizie m-am întrebat dacă nu ratez ceva din intuițiile acestuia, dacă nu trec pe lângă o pistă pe care nu o depistez, dacă nu înăbuș o intenție pe care n-o descopăr. Mai mult, un proces eficient presupune ca autorul textului să ia contact cu aspecte din piesa sa care i se relevă doar la trecerea pe scenă”⁶³. Doi ani mai târziu, regizorul-profesor este invitat din nou să colaboreze cu această Școală: va pune în scenă și ultimul exercițiu dramatic al studentului Étienne Lepage, și anume piesa *Histoires de banlieue* (*Povești de periferie*).

Două producții ca regizor-profesor semnate pentru École Supérieure de théâtre de l'Université du Québec à Montréal

Theodor-Cristian Popescu a fost invitat să lucreze în calitate de regizor, de două ori, și cu studenții aflați în anul terminal la Université du Québec à Montréal (UQAM). Astfel, în 2005, Popescu colaborează cu această instituție de învățământ superior, regizând piesa lui Roland Schimmelpfennig, *Push up*⁶⁴. Doi ani mai târziu, în 2007, cu o nouă promoție, regizorul român pune în scenă textul dramatic al israelianului Hanoch Levin, *Krum*. Având în vedere că spectacolele s-au desfășurat într-o instituție de învățământ, trebuie menționat faptul că întreg procesul

63. Theodor-Cristian Popescu, *Teatru prin cunoaștere*, pp. 100-101.

64. Cu acest spectacol, studenții canadieni participă la ediția din anul 2006 a Festivalului Internațional de Teatru Sibiu. Astfel, pe scena Teatrului Gong, duminică 28 mai 2006, publicul festivalului a asistat la reprezentația cu spectacolul *Push up*, producție a studenților de la UQAM, regizată de Theodor-Cristian Popescu.

creativ trebuia subsumat procesului educațional. Acest lucru este subliniat în comunicatele de presă care anunțau premiera spectacolelor: producțiile realizate „în timpul celui de-al treilea an de studiu, nivel licență“ reprezentau o „parte integrantă din formarea studenților“⁶⁵. Atât în cazul spectacolului *Push up*, cât și în cazul producției pe textul lui Levin, *Krum*, Theodor-Cristian Popescu nu a asigurat doar partea de regie, ci a și coordonat, de-a lungul unui întreg semestru, procesul educațional aferent punerii în scenă, lucrând cu studenți-actori, studenți-scenografi, precum și cu studenți care urmaseră cursuri centrate pe producția de spectacol.

Invitarea unor regizori profesioniști și contactul studenților cu personalități artistice distincte de cele avute cu profesori angajați ai UQAM aveau menirea de a le asigura cursanților o poartă de trecere dinspre școală către mediul teatral profesionist. În plus, afirmă Theodor-Cristian Popescu în teza sa de abilitare, „la ieșirea pe piața teatrală profesionistă, eveniment traumatic pentru mulți absolvenți care se simt pierduți, depășiți, vor exista deja unul-doi regizori care îi cunosc, care pot emite o recomandare sau le pot chiar oferi colaborări. În acest fel, această zonă gri, acest *no man's land* dintre un sistem ca o mașinărie foarte atentă la nevoile fiecăruia – instituția de învățământ artistic – și un sistem centrat pe produs – instituția de producție teatrală – nu mai e un spațiu în care absolventul e abandonat, ci i se asigură o tranziție minimală, supravegherea sa e abandonată într-un mod progresiv, treptat“⁶⁶.

Întâlnirea dintre studenții canadieni și regizorul român a fost una cât se poate de benefică pentru ambele părți implicate. Theodor-Cristian Popescu se va folosi din plin de experiența dobândită la UQAM atunci când își va concepe, la întoarcerea în țară, masteratul de regie pe care l-a condus, în perioada 2008-2022, la Universitatea de Arte din Târgu Mureș. Pe de altă parte, în ceea ce-i privește pe studenții UQAM, întâlnirea cu regizorul român s-a dovedit absolut necesară și

65. L'école supérieure de théâtre, „Communique“, 17 noiembrie 2005, material din arhiva personală a regizorului Theodor-Cristian Popescu, p. 1.

66. Theodor-Cristian Popescu, *Teatru prin cunoaștere*, p. 100.

valoroasă. În acest sens, cred că sunt cât se poate de evidente două dintre evaluările finale venite din partea cursanților: „un regizor care să fie invitat din nou, absolut. E cineva înaintat în societate și în lumea teatrului, într-un fel foarte lucid și sincer”⁶⁷; „mi-a plăcut foarte mult libertatea pe care Cristian a dat-o actorilor. Știa ce vrea, dar nu impunea nimic, dimpotrivă, aprecia că i se sugerau lucruri și era deschis. Am învățat enorm din abordarea lui teatrală exigentă, simplă și precisă. Mulțumesc de mii de ori”⁶⁸.

Colaborarea cu UQAM, mai precis, punerea în scenă a spectacolului *Push up* îl apropie pe Theodor-Cristian Popescu, din nou, de mediul teatral românesc. Constantin Chiriac, directorul Festivalului Internațional de la Sibiu, le adresează, atât regizorului român, cât și Universității canadiene, invitația de a participa cu producția mai sus menționată la ediția 2006 a FITS. După participarea la Festivalul de la Sibiu, în anul imediat următor, Popescu acceptă provocarea lansată de actorul Nicu Mihoc și va monta la Teatru 74 din Târgu Mureș textul canadianului George F. Walker, *Geniul crimei*. Din acest moment, timp de trei ani, Theodor-Cristian Popescu regizează spectacole atât în Canada (la Montréal sau Toronto), cât și în România (la Târgu Mureș, București, Sibiu).

Contactul cu spațiul teatral românesc scoate în evidență avantajele sistemului teatral repertorial în comparație cu cel nord-american care miza pe teatrul de proiecte și pe serii limitate de reprezentații ale unui spectacol: un teatru de repertoriu, în care producțiile se păstrează de-a lungul unei perioade îndelungate de timp, facilitează influența reciprocă dintre artiști, contribuind, totodată, la formarea unei memorii culturale. În plus, Popescu observă că deschiderea publicului față de teatru pare să fie mult mai mare în societatea românească de la finalul anilor 2000 decât în cea nord-americană a aceleiași

67. *Module en Art Dramatique. Évaluation des Enseignements. Session Automne 2005*, charge de cours: Popescu, Théodor Cristian, sigle du cours: ETH 2401-31, material din arhiva personală a regizorului, p. 1 [traducerea în limba română: Cristina Toma].

68. *Ibidem*, p. 2.

perioade⁶⁹. Pentru un regizor aflat mereu în căutarea unui spațiu în care propria sa libertate artistică să fie pusă în valoare și a unui mediu în care creativitatea să încurajeze creativitate, sistemul teatral românesc de la finalul anilor 2000 (fie el de stat sau independent) s-a dovedit propice intereselor sale artistice.

De aici și până la revenirea în țară n-a mai fost decât un pas.

Epilog

„– Revenirea în țară e definitivă?

– O, gata, am terminat-o cu cuvântul «definitiv»! Nu mai zic «definitiv» niciodată. Nu știu ce va fi. O să mergem proiect cu proiect, relație cu relație, parteneriat cu parteneriat, și să vedem câtă energie naturală ne pune în mișcare motorul. Dacă se gripează și se întrerupe, o să vedem ce decizie luăm. Atâta vreme cât natural ne simțim utili, cred că mai stăm pe-aici⁷⁰.

Bibliografie:

Cărți:

WILMETH, Don B., MILLER, Tice L., *The Cambridge Guide to American Theatre*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

Articole:

***, „Rating system should accompany plays“, în: *The Missoulain*, 4 noiembrie 2002, https://missoulain.com/letters-for-monday-november-4-2002/article_da8a107a-bcd6-523f-81f1-b38e4cbd7d35.html

BÉLAIR, Michel, „Cadeaux de saison“, *Le Devoir*, 21 decembrie 2004.

69. Vezi în acest sens Marie Labrecque, „Théâtre – Un serment surgi du passé“, *LeDevoir.com*, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/175350/theatre-un-serment-surgi-du-passe>, accesat la 15 octombrie 2023.

70. Cătălin Neghină, „Theodor Cristian Popescu: «Have fun!»“, *Ghimpela*, nr. 13, anul 2, 29 ianuarie-4 februarie 2009.

- BIMM, Jordan, „Cold City“, *Now Toronto*, 25-31 martie 2010, issue 1470, vol. 29, no. 30, <https://nowtoronto.com/culture/the-city/>.
- CITRON, Paula, „Actors Repertory Company – Martin Crimp’s *The City*“, *The New Classical* 96.3 FM, 23 martie 2010, <https://classicalfm.ca/arts-reviews/2010/03/23/the-city/>.
- COULBOURN, John, „‘The City’ not worth the visit“, *Toronto Sun*, 21 martie 2010, <https://jctraj.blogspot.com/search?updated-max=2010-03-26T11:08:00-04:00&max-results=7&start=224&by-date=false>.
- CULLMAN, Roger, „*The City* is a bleak, disconnected mystery“, *blogTO*, 22 martie 2010, https://www.blogto.com/theatre/2010/03/the_city_is_a_bleak_disconnected_mystery/.
- DAVIS, Nick, „Director’s cut. Tackling incest, big love and the Immortal Bard“, 7 mai 2002, material din arhiva personală a regizorului.
- DUMAS, Eve, „Troublants jeux de guerre“, *La Presse*, 10 octombrie 2004.
- DUMITRU, Andreea, „Theodor Cristian Popescu: «Îmi place să fiu la distanță și de un loc și de celălalt»“, *Teatrul azi*, nr. 8-9, august 2007.
- GUAY, Hervé, „Théâtre – Mauvais rêve“, *Le Devoir*, 19 februarie 2008, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/176779/theatre-mauvais-reve>.
- GUAY, Hervé, „Théâtre – Second regard“, *Le Devoir*, 8 octombrie 2004, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/65723/theatre-second-regard>.
- HOILE, Christopher, „*The City*“, *Eye Weekly*, 22 martie 2010, https://www.stage-door.com/Theatre/2010/Entries/2010/3/22_The_City.html.
- JACQUES, Hélène, „Scènes intérieures. *Une nuit arabe* et la *Femme d’avant*“, *Jeu*, 123 (2), 2007.
- JACQUES, Hélène, „Descente aux enfers. Visage de feu“, *Jeu. Revue de théâtre*, nr. 117 (4), 2005.
- JONES, Sherry „Life becomes pictorial“, *The Missoulian*, 3 februarie 2001, B2.
- LABRECQUE, Marie, „Théâtre – Un serment surgi du passé“, *LeDevoir.com*, <https://www.ledevoir.com/culture/theatre/175350/theatre-un-serment-surgi-du-passe>.
- LACASE, Julie, „Des histoires de familles“, *Mon theatre.qc.ca*, 21 octombrie 2004, <http://www.montheatre.qc.ca/archives/10-prospero-laveillee/2005/famille.html>.

- LINN, Amy, „Oh, the absurdity!“, *The Missoulian*, 3 octombrie 2002, https://missoulian.com/oh-the-absurdity/article_0a6e4c59-075e-59a8-8acd-a691e23be40c.html.
- NEGHINĂ, Cătălin, „Theodor Cristian Popescu: «Have fun!»“, *Ghimpele*, nr. 13, anul 2, 29 ianuarie-4 februarie 2009.
- NESTRUCK, J. Kelly, „Menace that gets a little too tricky“, *The Globe and Mail*, 30 martie 2010, <https://www.theglobeandmail.com/arts/theatre-and-performance/menace-that-gets-a-little-too-tricky/article1366385/>.
- OLIVIER, Aurélie, „Nuit arabe“, *Montréal. qc.ca*, <https://www.montheatre.qc.ca/archives/11-4sous/2007/arabe.html>.
- RANCÉ, Marie-Madeleine, „Pas si innocente, l'enfance“, *Le Délit*, 19 octombrie 2004.
- ST-PIERRE, Christian, „Histoires de famille: esprit de famille. Les Histoires de famille de Popescu: une demi-réussite“, *Voir*, 14 octombrie 2004, <https://voir.ca/scene/2004/10/14/histoires-de-famille-esprit-de-famille/>.
- ST-PIERRE, Christian, „Theodor Cristian Popescu: Jeux d'enfant“, *Voir*, 30 septembrie 2004, <https://voir.ca/scene/2004/09/30/theodor-cristian-popescu-jeux-denfant/>.
- SONNENBERG, Susanna, „«Cloud Nine» is chaotic, confusing – and good“, *The Missoulian*, 10 octombrie 2002, https://missoulian.com/cloud-nine-is-chaotic-confusing---and-good/article_2a8197b5-8d32-5137-aa66-a2e467366b36.html.
- SONNENBERG, Susanna, „Viewers get up close, personal with Festival of One Acts“, *The Missoulian*, 29 noiembrie 2001, https://missoulian.com/theater-review-viewers-get-up-close-personal-with-festival-of-one-acts/article_a04ca829-f40f-5932-80a5-43414051539b.html.
- TOROPU, Calinic Florin, „Regizorul Theodor Cristian Popescu și actrița Cristina Toma. Un altfel de vis american“, *Pagini românești*, Montréal, iunie 2003.
- VIAU, Mélanie, „La femme d'avant“, *Montréal. qc.ca*, <https://www.montheatre.qc.ca/archives/10-prospero-laveillee/2008/femme.html>.

Broșuri:

Fringe 13!, *Le festival St-Ambroise Fringe de Montréal*, 2003.

Actors Repertory Company presents: The City by Martin Crimp (broșură de prezentare a proiectului de spectacol în vederea obținerii

finanțării), material din arhiva personală a regizorului Theodor-Cristian Popescu.

Caiete-program:

Cloud-Nine, Masquer Theatre, The University of Montana, 2002.

Histoires de famille (Povești de familie), Le groupe H. F., Théâtre Prospero, 2004.

Actors Repertory Company, Theatre ForePlay – ARC's reading series, stagiunea 2004/ 2005.

Comunicate de presă:

L'école supérieure de théâtre, „Communique“, 17 noiembrie 2005, material din arhiva personală a regizorului Theodor-Cristian Popescu.

Manuscrite:

POPESCU, Theodor-Cristian, *Motivații artistice în vederea obținerii finanțării pentru proiectul The City*, material din arhiva personală a regizorului Theodor-Cristian Popescu.

POPESCU, Theodor-Cristian, *Teatru prin cunoaștere* (teză de abilitare), Universitatea de Arte din Târgu Mureș, scris.

Pagini web:

***, „Une nuit arabe“, *quatsous.com*, https://quatsous.com/programmation/saison-2006-2007/une-nuit-arabe?axeptio_token=ikp-v9qxq03kgs2rthcx77.

École nationale de théâtre du Canada, „Communiqué. Exercice public de la promotion 2008 : Histoires de banlieue“, *Arrondissement.com*, <https://www.arrondissement.com/tout-get-communiques/u4665-exercice-public-promotion-2008-histoires-banlieue>.

Alte materiale:

Module en Art Dramatique. Évaluation des Enseignements. Session Automne 2005, charge de cours: Popescu, Théodor Cristian, sigle du cours: ETH 2401-31, material din arhiva personală a regizorului.